

การรวบรวมซากนกป่าเพื่อเป็นสื่อการสอนในมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี

Carcasses of wild birds collection as media teaching at Mahidol University, Kanchanaburi Campus

นายสุภัทร ประสพศิลป์^{*} นางสาวกุลธิดา อธิทิพร นายยุรนันท์ อยู่โนวงศ์
Mr. Suphat Prasopsin^{*}, Miss Kuntida Ittiporn, Mr. Yuranan Unaiwong

บทคัดย่อ

มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ซึ่งมีสภาพเป็นป่าธรรมชาติทำให้มีโอกาสดังพบสัตว์ป่าโดยเฉพาะนกซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่พบได้ง่าย และยังพบบินชนกระเจกหรือหลงติดในตัวอาคารทำให้บาดเจ็บและตายเป็นจำนวนมาก จึงได้ทดลองนำซากมาเป็นสื่อการสอนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 แทนตัวอย่างที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศซึ่งมีราคาแพงมากเกินไป จากการสำรวจและรวบรวมซากนกพร้อมจัดทำบัญชีเพื่อขออนุญาตครอบครองให้ถูกกฎหมายสามารถรวบรวมซากได้ทั้งหมด 35 ชิ้น ประกอบด้วย ซากตัว ซากปีก ซากขน ซากรัง และซากไข่ ซึ่งจำแนกชนิดได้ 24 ชนิด 17 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์นกปรอด(Pycnonotidae) ส่วนสาเหตุการตายที่พบมากที่สุดคือ ถูกรถชนตาย คิดเป็นร้อยละ 42

คำสำคัญ ซากนกป่า สื่อการสอน การอนุรักษ์นก วิทยาเขตกาญจนบุรี

ABSTRACT

Mahidol University, Kanchanaburi Campus, surrounded by natural forest provide habitat for wildlife, especially wild birds. However, it also found that these birds crashing or flying into windows and trapped in the building causes of bird injury and death. The carcasses of birds were collected in order to be media teaching instead of the expensive importing bird specimens since 2011. From the research results, it showed that there were 35 pieces of wild bird carcasses consisting of the body, wing, feather, nest and eggs. Moreover, it could be identified in 17 families, 24 species the most abundance was Bulbul (Pycnonotidae) and the main cause of bird deaths was accident by vehicle with 42%.

Keywords wild bird carcasses, media teaching, bird conservation, kanchanaburi campus

หลักการและเหตุผล

นกเป็นสัตว์มีกระดูกสันหลังจัดอยู่ใน Class Aves มีจำนวนชนิดมากประเภทหนึ่ง มีรายงานว่าทั่วโลกพบนกที่มีการจัดหมวดหมู่ตามลักษณะทางอนุกรมวิธานแล้วมีจำนวนทั้งสิ้น 9,726 ชนิด แบ่งเป็น 22 อันดับ 142 วงศ์¹ ในประเทศไทยพบนกจัดหมวดหมู่โดยใช้หลักอนุกรมวิธาน ซึ่งในปัจจุบันมีรายงานชนิดนก 1,017 ชนิด ที่ได้รับการพิจารณาให้บันทึกไว้ในรายงานชนิดนกของประเทศไทย² จำนวนและชนิดของนกที่พบ ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยในการดำรงชีวิต³ นกได้ให้ประโยชน์อย่างมหาศาลทั้งกับมนุษย์และธรรมชาติเป็นต้นว่า นกผู้ล่าช่วยลดจำนวนประชากรของเหยื่อนกกินผลไม้เป็นอาหารเมื่อถ่ายมูลซึ่งมีเมล็ดพืชปนออกมา เป็นตัวช่วยกระจายพันธุ์พืช ให้งอกงามไปตามถิ่นต่างๆ ส่วนนกที่กินน้ำหวานจากดอกไม้ ช่วยนำเกสรจากดอกหนึ่งไปผสมกับอีกดอกหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์โดยตรงที่ได้จากนก ซึ่งหากนกถูกกำจัดให้หมดไป มนุษย์คงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการกำจัดศัตรูพืชและแมลงเพิ่มขึ้นอีกมากมาย เพราะฉะนั้นการศึกษานกเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้รู้จักสังเกตธรรมชาติ เรียนรู้ประโยชน์ของนกและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมต่างๆ อันทำให้เราตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและหันมาร่วมมือและช่วยกันปกป้องรักษาไว้⁴

การดำรงชีวิตของนกต้องพึ่งพาปัจจัยด้านแหล่งอาศัยและปริมาณอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอโดยแหล่งที่อยู่ต่างกันก็จะมีชนิดนกแตกต่างกันด้วยซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมเป็นตัวจำกัดชนิดของนก⁵ อีกทั้งชนิดของนกยังขึ้นอยู่กับความหลากหลายของแหล่งที่อยู่อาศัยด้วยในสภาพแวดล้อมที่นกต้องการแหล่งอาหารเหมือนกันอาจมีการขยับพื้นที่แหล่งกินอาหารเพื่อลดการแข่งขัน^{3,6} การปรับตัวหรือการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวนกเองให้เหมาะสมที่จะอยู่ในพื้นที่นั้นๆได้⁶ ทำให้เราต้องให้ความสำคัญกับแหล่งที่อยู่และปริมาณอาหารจึงได้มีการศึกษาทางด้านนิเวศวิทยาของนกสามารถนำไปใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่นกอาศัยอยู่ได้ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาการปรับตัวของนกกินปลีอกเหลือง (*Nectarinia jugularis*) นกปรอดสวน (*Pycnonotus blanfordi*) นกปรอดหัวสีเขม่า (*Pycnonotus aurigaster*) นกปรอดทอง (*Pycnonotus atriceps*) นกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*) นกปรอดเหลืองหัวจุก (*Pycnonotus melanicterus*) และนกปรอดหัวสีเขม่า (*Pycnonotus aurigaster*) นกเหล่านี้มีความทนทานต่อการถูกรบกวนได้สูงทำให้สามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีระดับการรบกวนน้อยจนถึงระดับการรบกวนมาก⁸ ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทำให้จำนวนชนิดและปริมาณของนกลดลงด้วยเช่นกัน ซึ่งบริเวณที่มีการรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์มากมักพบจำนวนและชนิดของนกล้นเกินกว่าบริเวณที่มีการรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์น้อย อาจเนื่องมาจากการรบกวนจากมนุษย์ทำให้ไม่สามารถหากินและทำรังวางไข่ได้^{9,10}

จากการใช้ชีวิตประจำวันและการพักผ่อนอยู่ภายในมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ทำให้มีโอกาสพบขานกป่าจำนวนมากอยู่ตามพื้นถนนและภายในอาคารสิ่งปลูกสร้างทำให้เกิดแนวความคิดนำขานกเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนและจากปัญหาการที่จัดซื้อตัวอย่างนกอยู่แล้วแต่ราคาค่อนข้างสูงทำให้เกิดแนวคิดทดลองนำขานกที่เก็บได้นั้นมาใช้เป็นสื่อการสอน พร้อมทั้งเพื่อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์นกป่าในบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสำรวจจำนวนชนิดนกบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี
- 2) เพื่อรวบรวมซากนกป่าและเก็บรักษาตัวอย่างซากสัตว์ป่าอย่างถูกต้องเหมาะสม
- 3) เพื่อนำซากนกป่ามาใช้เป็นสื่อการสอนในรายวิชา นิเวศวิทยาทั่วไป (กฤษฎา 201) สัตววิทยาทั่วไป (กฤษฎา 214) และวิชาปักษีวิทยา (กฤษฎา 396) ที่มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี

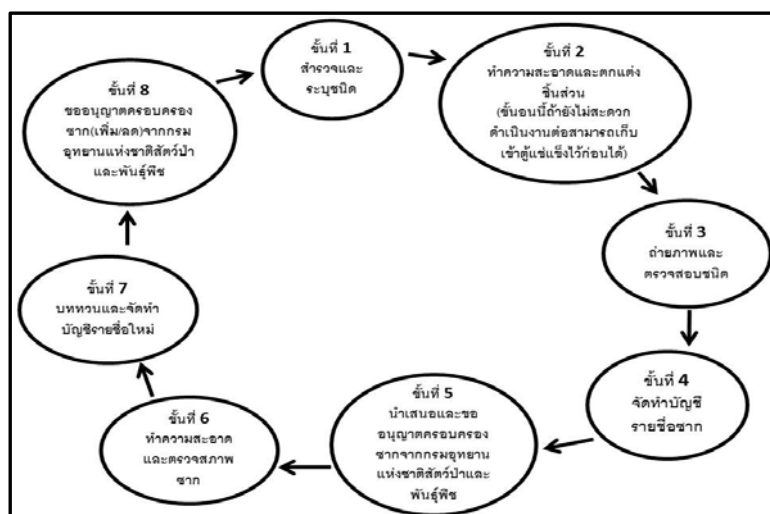
วิธีการศึกษา

1. ทำการสำรวจใช้รถจักรยานยนต์ตามเส้นทางถนนภายในวิทยาเขตกาญจนบุรี และถนนทางหลวงหมายเลข 323 ที่อยู่ทางด้านหน้าของวิทยาเขตกาญจนบุรี โดยแบ่งเป็น 3 เส้นทาง เส้นทางที่ 1 สำรวจตั้งแต่บ้านช่องแคบจนถึงทางแยกไปตัวอำเภอไทรโยค เส้นทางที่ 2 เริ่มตั้งแต่ถนนทางหลวงหมายเลข 3343 ซึ่งอยู่ทางด้านข้างของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี จนถึงตัวอำเภอไทรโยค และเส้นทางที่ 3 ถนนภายในวิทยาเขต

กาญจนบุรี แต่ละยาวประมาณ 5.5 6.5 และ 3.5 กิโลเมตร ตามลำดับ รวมทั้งหมด 15.5 กิโลเมตร

2. การรวบรวมซากนกป่ามี 8 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 สำรวจและระบุชนิด ขั้นที่ 2 ทำความสะอาดและตกแต่งชิ้นส่วน ขั้นที่ 3 ถ่ายภาพและตรวจสอบชนิด ขั้นที่ 4 จัดทำบัญชีรายชื่อซาก ขั้นที่ 5 นำเสนอและขออนุญาตครอบครองซากจากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ขั้นที่ 6 ทำความสะอาดและตรวจสอบสภาพซาก ขั้นที่ 7 บททวนและจัดทำบัญชีรายชื่อใหม่¹¹ และขั้นที่ 8 ขออนุญาตครอบครองซาก (เพิ่ม/ลด) จากกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช โดยขั้นที่ 5 และ 8 มีความเกี่ยวข้องกับกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นผู้รับผิดชอบกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่าว่าด้วยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ซึ่งผู้จะครอบครองจำเป็นต้องดำเนินการขออนุญาตครอบครองให้ถูกต้องเสียก่อน ซึ่งมีความแตกต่างจากการครอบครองสัตว์ทดลองตามรูปที่ 1

3. การวิเคราะห์ผลการนำไปใช้ เป็นสื่อการสอนและข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Microsoft office excel

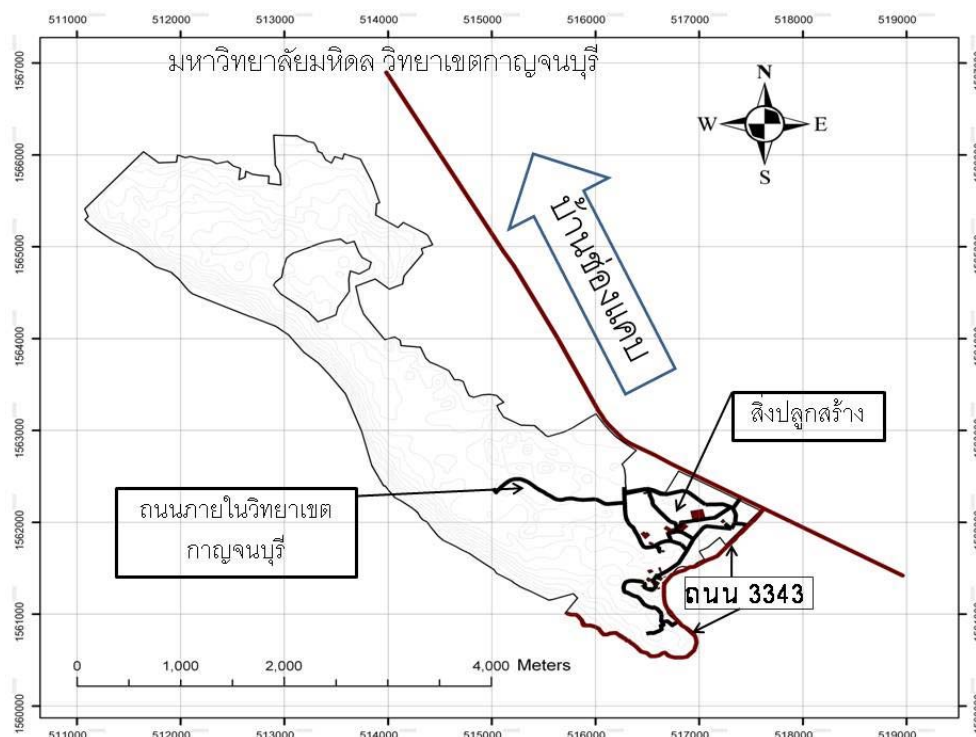

รูปที่ 1 ขั้นตอนการรวบรวมซากนกป่าและการดูแลซากนกป่า

พื้นที่ศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ตั้งอยู่ที่ 199 หมู่ที่ 9 ตำบลลุ่มสุ่ม อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ระหว่างค่าพิกัดแผนที่ในระบบ UTM พิกัดมุมบนซ้ายที่ 511000 E, 1566000 N พิกัดมุมล่างขวาที่ 518000 E, 1560000 N ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 6,700 ไร่ ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย สภาพทั่วไปสามารถแบ่งพื้นที่เป็น 2 ประเภท คือ ส่วนที่แรกถูกใช้ประโยชน์เป็นสิ่งก่อสร้างใช้อำนวยประโยชน์ ส่วนที่สองยังคงสภาพเป็นพื้นที่ธรรมชาติ มีลักษณะเป็นป่าผสมผลัดใบหรือเรียกว่าป่าเบญจพรรณ (Mixed Deciduous Forest) พรรณไม้หลักที่พบส่วนใหญ่ประกอบด้วย นมวัว

(*Anomianthus dulcis* (Dunn) J. Sinclair) มหาพรหม (*Mitrephora winitii* Craib) ฝาง (*Caesalpinia sappan* L.) ชี้หนอน (*Zollingeria dongnaiensis* Pierre) แดง (*Xylocarpus xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ขานาง (*Homalium tomentosum* (Vent.) Benth.) และตะคร้อ (*Schleichera oleosa* (Lour.) Oken) เป็นต้น และมีสภาพเป็นป่าไผ่ซึ่งประกอบด้วยไผ่รวก (*Thyrsostachys siamensis* Gamble)¹² (รูปที่2)

รูปที่ 2 เส้นทางถนนภายในวิทยาเขตกาญจนบุรี ถนนทางหลวงหมายเลข 323 และ ถนนทางหลวงหมายเลข 3343

ผลการศึกษา

จากการใช้ชีวิตประจำวันและได้พักอาศัย
อยู่ที่มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรีซึ่งมี
สภาพเป็นป่าธรรมชาติทำให้มีโอกาสได้พบสัตว์ป่า
โดยเฉพาะนกซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่พบได้ง่ายทำให้
ผู้สำรวจสามารถจดบันทึกชนิดนกได้จำนวน 143
ชนิด (พ.ศ. 2551-2556) และจากการสำรวจตาม
เส้นทางถนนภายในวิทยาเขตกาญจนบุรี ถนนทาง
หลวงหมายเลข 323 และถนนทางหลวงหมายเลข
3343 รวมระยะทาง 15.5 กิโลเมตร และรวมถึง

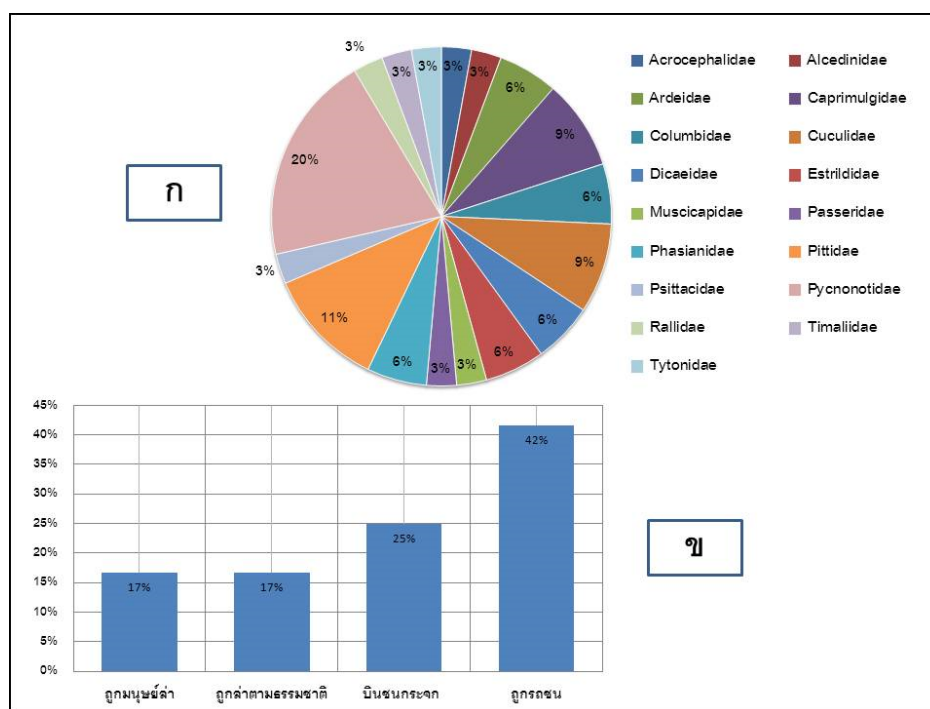
บริเวณอาคาร สิ่งปลูกสร้างทั้งหมดด้วย พบว่า มีนก
และจำนวนของชากนกป่าซึ่งมีสาเหตุการตาย ได้แก่
การบินชนกระจกตาย การถูกรถยนต์และ
รถจักรยานยนต์ชน การถูกล่าจากประชาชน การถูก
ล่าจากสุนัข และการสร้างรังนกในอาคารหรือจุดเสี่ยง
(พัดลมเพดาน พื้นสนามฟุตบอล และรางน้ำฝน) เป็น
ต้น มีการเริ่มเก็บสะสมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึง
ปี พ.ศ. 2555 จำแนกได้ 24 ชนิด 17 วงศ์ (ตารางที่ 1
รูปที่ 3 และรูปภาคผนวกที่ 1)

ตารางที่ 1 รายชื่อชากนกป่าบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ปีพ.ศ. 2552 - 2555

ลำดับ ที่	วงศ์	ชื่อภาษาไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะชาก	สาเหตุการ ตาย	จำนวน ชาก
1	Acrocephalidae	นกพงปากหนา	<i>Phragamaticola aedon</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
2	Alcedinidae	นกกระเต็นน้อยหลังดำ	<i>Ceyx erithaca</i>	ชากตัว	บินชนกระจก	1
3	Ardeidae	นกยางกรอกพันธุ์จีน	<i>Ardeola bacchus</i>	ชากตัว	ถูกล่ามนุษย์	1
4	Ardeidae	นกยางไฟธรรมดา	<i>Ixobrychus cinnamomeus</i>	ชากปีก	ถูกสุนัขกัด	1
5	Caprimulgidae	นกตบยุงป่าโคก	<i>Caprimulgus affinis</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
6	Caprimulgidae	นกตบยุงเล็ก	<i>Caprimulgus asiaticus</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
7	Caprimulgidae	นกตบยุงหางยาว	<i>Caprimulgus macrurus</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
8	Columbidae	นกเขาขาว	<i>Geopelia striata</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
9	Columbidae	นกเขาเขียว	<i>Chalcophaps indica</i>	ชากตัว	บินชนกระจก	1
10	Cuculidae	นกกระปูดเล็ก	<i>Centropus bengalensis</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
11	Cuculidae	นกกระปูดใหญ่	<i>Centropus sinensis</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
12	Cuculidae	นกคัคคูหงอน	<i>Clamator coromandus</i>	ชากตัว	ถูกรถชน	1
13	Dicaeidae	นกสีชมพูสวน	<i>Dicaeum cruentatum</i>	ชากตัว	บินชนกระจก	2
14	Estrildidae	นกกระติ๊ดขี้หมู	<i>Lonchura punctulata</i>	ชากตัว	บินชนกระจก	2
15	Muscicapidae	นกกาเหมาบ้าน	<i>Copsychus saularis</i>	ชากตัว	พลัดตกจากรัง (ทำรังในอาคาร)	1
16	Passeridae	นกกระจอกบ้าน	<i>Passer montanus</i>	ชากตัว	บินชนกระจก	1
17	Phasianidae	ไก่ฟ้าหลังเทา	<i>Lophura leucomelanos</i>	ชากชนปีก	ถูกล่ามนุษย์	1
18	Phasianidae	ไก่ป่า	<i>Gallus gallus</i>	ชากชนปีก	ถูกสุนัขกัด	1

ตารางที่ 1 รายชื่อชื่อนกป่าบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ปีพ.ศ. 2552 – 2555 (ต่อ)

ลำดับ ที่	วงศ์	ชื่อภาษาไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะซาก	สาเหตุการ ตาย	จำนวน ซาก
19	Pittidae	นกแต้วแล้วธรรมดา	<i>Pitta moluccensis</i>	ซากตัว	ถูกรถชน	4
20	Psittacidae	นกกะลิง	<i>Psittacula finschii</i>	ซากปีกและซาก ขา	ถูกล่าตาม ธรรมชาติ	1
21	Pycnonotidae	นกปรอดหัวสีเขม่า	<i>Pycnonotus aurigaster</i>	ซากตัว ซากรังและไข่	บินชนกระจก ถูกล่าตาย(ตัด แต่งต้นไม้)	7
22	Rallidae	นกอี๊ดขี้หมู	<i>Rallina eurizonoides</i>	ซากรังและไข่	ถูกรบกวนจน พ่อแม่ทิ้งรัง	1
23	Timaliidae	นกกิ้งก่าลาย	<i>Timalia pileata</i>	ซากตัว	ถูกรถชน	1
24	Tytonidae	นกแสก	<i>Tyto alba</i>	ซากตัว	พลัดตกจากรัง	1

รูปที่ 3 ก) วงศ์นกที่ถูกรวบรวมเป็นซากบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ข) สาเหตุการตายของนกที่ถูกรวบรวมเพื่อใช้เป็นสื่อการสอน

การใช้ประโยชน์เพื่อเป็นสื่อการสอน

สำหรับรายวิชานิเวศวิทยาทั่วไป (กฎข้อ 201) สัตววิทยาทั่วไป (กฎข้อ 214) และวิชาปักษีวิทยา (กฎข้อ 396) เป็นรายวิชาที่ถูกเปิดสอนในหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญและทำการเปิดสอนทุกภาคการศึกษา โดยชาคนกป่าที่รวบรวมมีส่วนร่วมช่วยให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเหล่านี้ได้สัมผัสกับของจริงซึ่งจะทำให้มีทักษะเพิ่มมากขึ้นโดยชาคนกป่าจะถูกนำไปใช้ประกอบเป็นสื่อการสอนในภาคปฏิบัติการดังตารางที่ 2 โดยการเลือกใช้นั้นอาจมีการเลือกใช้ตัวอย่างที่ชาคนกทั้งตัว หรือเลือกใช้เฉพาะชาคนกที่เป็นส่วนของปีก ขน และส่วนของรังและไข่เพิ่มขึ้นอยู่กับหัวข้อการสอนในแต่ละครั้งนั้น นอกจากนี้ยังมีชาคนกสัตว์ป่าอื่นที่ได้รวบรวมไว้เพื่อประกอบการสอน

อีกส่วนหนึ่งด้วยดังตารางที่ 2 และรูปที่ 4 การรวบรวมชาคนกสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นข้อมูลทางวิชาการแล้วยังเป็นสื่อการสอนที่ดี เพราะชาคนกป่าเหล่านี้ไม่สามารถหาซื้อได้เนื่องจากเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามที่กฎหมายกำหนดไว้เพื่อค้ำจุนกับการครอบครองไว้ด้วย แต่เนื่องด้วยสภาพมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี ยังคงสภาพป่าตามธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมากจึงเป็นโอกาสที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการสอนได้มาก ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายอีกทางหนึ่งด้วยแต่จำเป็นต้องขออนุญาตครอบครองให้ถูกต้องตามกฎหมายจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเพื่อความถูกต้อง

ตารางที่ 2 คำบรรยายตามรายวิชาและจำนวนบทปฏิบัติการของหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตของสาขาวิชาชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ที่ต้องนำชาคนกป่ามาเป็นสื่อประกอบการสอน

รายวิชา	คำบรรยายรายวิชา(อย่างย่อ)	จำนวนบทปฏิบัติการที่ใช้ชาคนกป่าเป็นสื่อการสอน
นิเวศวิทยาทั่วไป	การวิเคราะห์ระบบนิเวศแบบต่างๆ และแนวทางที่มนุษย์เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โครงสร้างและบทบาทของระบบนิเวศ ปฏิบัติการเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมพืชและสัตว์	2 (1.หัวข้อการวิเคราะห์หน้าที่ของระบบนิเวศแบบต่างๆ)
สัตววิทยาทั่วไป	สัณฐานวิทยา สรีรวิทยา อนุกรมวิธาน นิเวศวิทยา และวิวัฒนาการปฏิบัติการเกี่ยวกับอนุกรมวิธาน การผ่าตัดเพื่อศึกษากายวิภาคของสัตว์ชนิดต่างๆ	2 (1.หัวข้อสัณฐานวิทยา 2.หัวข้อสรีรวิทยา และ 3.หัวข้ออนุกรมวิธาน)
ปักษีวิทยา	กำเนิดและวิวัฒนาการของนก การปรับตัวเพื่อการบิน สัณฐานวิทยา สรีรวิทยา พฤติกรรม ประชากร การอพยพย้ายถิ่น การกระจายตามเขตสัณฐานภูมิศาสตร์ ความสำคัญของนกและการอนุรักษ์ การจัดจำแนกชนิดนก รวมถึงปฏิบัติการและภาคสนาม	4 (1.หัวข้อกำเนิดและวิวัฒนาการของนก 2. หัวข้อการปรับตัวเพื่อการบิน 3.หัวข้อสัณฐานวิทยาและ 4.หัวข้อสรีรวิทยา)

รูปที่ 4 การใช้ประโยชน์จากซากนกป่าเพื่อเป็นสื่อการสอนในรายวิชาปักษีวิทยา
มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี

สรุปและข้อเสนอแนะ

สามารถรวบรวมและนำซากมาเป็นสื่อการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 แทนตัวอย่างที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศซึ่งมีราคาแพงมากเกินไป โดยการสำรวจและรวบรวมซากนกพร้อมจัดทำบัญชีเพื่อขออนุญาตครอบครองให้ถูกกฎหมาย สามารถรวบรวมซากได้ทั้งหมด 35 ซิ่น ประกอบด้วย ซากตัว ซากปีก ซากขน ซากรัง และซากไข่ จำแนกชนิดเป็นจำนวน 24 ชนิด 17 วงศ์ มีสาเหตุการตายแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ 1) เกิดจากกิจกรรมมนุษย์ ได้แก่ ถูกทำลายที่สร้างรัง (ตัดแต่งต้นไม้) ถูกรถชน ถูกרבกวณจนพ่อแม่่งกัทั้งรัง ถูกล่า 2) เกิดจากถูกสุนัขกัด และ 3) เกิดจากตัวของนก ได้แก่ ถูกล่าตามธรรมชาติ บินชนกระจกและพัดตกจากรัง ซึ่งสาเหตุการตายที่พบมากที่สุดคือ ถูกรถ

ชนตายคิดเป็นร้อยละ 42 รองลงมาเกิดจากนกบินชนกระจกตายคิดเป็นร้อยละ 25 ตัวอย่างเช่นของนกในวงศ์นกปรอดส่วนใหญ่เป็นนกป่า แต่ก็มีนกปรอดบางชนิดที่ชอบอาศัยในพื้นที่โล่งและสามารถปรับตัวเข้ามาอาศัยอยู่ใกล้กับชุมชนได้ จึงพบนกปรอดบางชนิดเข้ามาอาศัยอยู่ภายในและบริเวณโดยรอบสิ่งปลูกสร้างของมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี โดยที่โครงสร้างของอาคารประกอบด้วยกระจกและหน้าต่างค่อนข้างมากทำให้นกบินมาชนกระจกของตัวอาคารและตายลง นอกจากนั้นก็ยังเข้ามาอาศัยในตัวอาคารและทำรังบนวัสดุที่ไม่เหมาะสมสำหรับภายนอกอาคารนกได้ทำรังตามไม้ประดับ เมื่อถึงเวลาดูแลและตัดแต่งทำให้รังนกเสียหายค่อนข้างบ่อย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พบนกของนกปรอดค่อนข้างมากกว่านกชนิดอื่นๆ การจัดการ

ชาคนกเพื่อใช้ประโยชน์ด้านการเรียนการสอนอย่างยั่งยืน มี 8 ขั้นตอน โดยขั้นที่ 5 และ 8 มีความเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยต้องดำเนินการขออนุญาตครอบครองให้ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการอนุรักษ์นก

สำหรับสถานภาพตามฤดูกาลของนกในประเทศไทยนั้น แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ นกประจำถิ่น (Resident) นกอพยพในช่วงฤดูหนาว (Winter visitor) นกอพยพผ่าน (Passage migrant) และนกอพยพมาทำรังวางไข่ (Breeding visitor) โดยจัดจำแนกตามการปรากฏตัวของนกแต่ละชนิดและตามฤดูกาลต่างๆ ในรอบปี

จากการรวบรวมชาคนกป่าบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี พบว่าเป็นนกประจำถิ่น 18 ชนิด เช่น ไก่ฟ้าหลังเทา นกกระปูดใหญ่ นกตบยุงเล็กและนกกินแมลงกระหม่อมแดง เป็นต้น ส่วนนกอพยพในช่วง ฤดูหนาวพบ 4 ชนิด คือนกยางกรอกพันธุ์จีน นกฮั่นชันป่าเขาเทา นกพงปากหนาและนกกะเต็นน้อยสามนิ้วหลังดำ สำหรับนกอพยพมาทำรังวางไข่พบ 2 ชนิด คือ นกคัคคูหงอนและนกแก้วแว้วรรวมดา ทำให้ทราบว่าบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี อยู่ในแนวเส้นทางการอพยพของนกที่สำคัญหลายชนิด ดังนั้นเราควรหาวิธีการลดปัญหาการเสียชีวิตของนกอพยพและนกประจำถิ่นที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) การกำหนดความเร็วของยานพาหนะ
- 2) การติดแผ่นสติ๊กเกอร์บริเวณกระจกตามอาคารและสิ่งปลูกสร้าง
- 3) การกำหนดช่วงเวลาตัดแต่งกิ่งต้นไม้ภายในมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี เพื่อหลีกเลี่ยงช่วงเวลาการผสมพันธุ์ของนก

4) อาจมีการสร้างรังนกเทียมเพื่อให้มีแหล่งสร้างรังมากยิ่งขึ้น

5) ควรมีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ที่ไม่มีการจัดกิจกรรมใดๆ ทั้งสิ้นเพื่อให้นกและสัตว์ป่าอื่นๆ ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

การสำรวจและรวบรวมชาคนกสัตว์ป่า

การสำรวจชาคนกป่าเป็นเพียงวิธีการหนึ่งในการสำรวจประชากรนกในพื้นที่ซึ่งควรมีการสำรวจชนิดนกด้วยวิธีการแบบอื่นๆ อีกเช่น การสำรวจแบบจุดสำรวจ (point count method) การสำรวจแบบแนวเส้นตรง (line transect method) และการดักนกใส่ห่วงขา(bird banding) โดยทั้ง 3 วิธี ควรนำมาใช้สำรวจนกในพื้นที่ศึกษาเพื่อจะได้จำนวนชนิดและประชากรนกที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น และควรมีการศึกษาต้นไม้ที่ใช้เป็นแหล่งสร้างรังวางไข่ด้วย

กิตติกรรมประกาศ

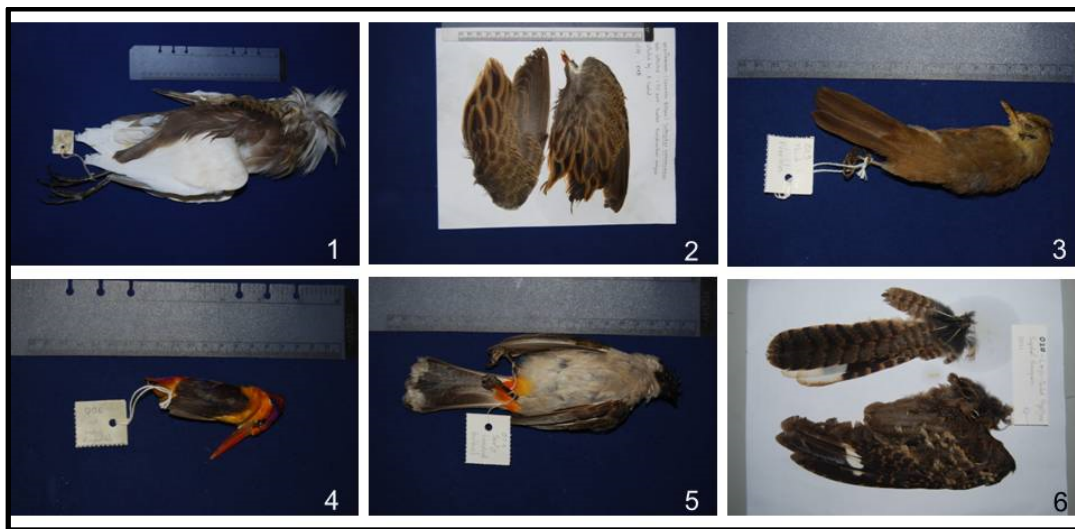
การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์จากความช่วยเหลือของอาจารย์อำนาจ เจริญรัตน์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิทยาเขตกาญจนบุรี อาจารย์อรรถวิฐานุสา ศุภธรรม อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ที่คอยตรวจแก้ไขบทคัดย่อภาษาอังกฤษและนักวิทยาศาสตร์ประจำหน่วยงานวิจัยและส่งเสริมวิชาการทุกท่านที่ให้การสนับสนุน

เอกสารอ้างอิง

1. ประภากร ธาราฉาย. นกในมหาวิทยาลัยแม่โจ้. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้; 2555.
Round PD, Limparungpatthanakij W. Checklist of Thai bird names; 2012. [cited 2014 Jun 30]. Available from: <http://www.phuketbirdwatching.com/wp->

- content/uploads/2012/02/Notes-on-
Checklist_V29Jan.pdf
2. ชูแก้ว ประกอบไวยทยกิจ ปี่เวอร์. นิเวศวิทยา. ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; 2525.
 3. รุ่งโรจน์ จุกมงคล. ดูนกไปทำไม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี; 2536.
 4. Rafe RW, Usher MB, Jefferson RG. Birds on reserves: the influence of area and habitat on Species richness. *Journal of Applied Ecology* 1985; (22):327-35.
 5. Cody ML. Competition and the structure of bird communities. New Jersey: Princeton University Press; 1974.
 6. กฤษณา ชายกวอด. การศึกษาอาณาเขตครอบครองของนกปรอดหัวโขนในบริเวณสถานีวิจัยสัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย. วารสารสัตว์ป่าเมืองไทย 2541; 4(2):67-9.
 7. Portigo ML. Effects of different types of land use on Pycnonotidae. (Thesis) Chiang Mai: Chiang Mai University; 1994. 97p.
 8. Beaver O, Sitasuwan N. Classification of some birds communities in Chiang Mai Province Northern Thailand. *Natural History Bulletin of the Siam Society* 1985; 3(2): 121-38.
 9. โกเศศ รัตนะ, กำพล มีสวัสดิ์. ความหลากหลายของชนิดพันธุ์นกบริเวณป่าชุมชนต้นน้ำเทพา จังหวัด ยะลาและสงขลา. รายงานผลการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย 2542; 3: 530-6.
 10. วัชรระ สงวนสมบัติ, ยุทธพงษ์ รัศมี. บทที่8เทคนิคการเตรียมตัวอย่างนก. ใน: ยอดชาย ช่วยเงิน. (บรรณาธิการ) คู่มือการเตรียมตัวอย่างทางวิทยาศาสตร์. ปทุมธานี: พิพิธภัณฑธรรมชาติวิทยา องค์การพิพิธภัณฑวิทยาศาสตร์แห่งชาติ: 2554. หน้า 89-100.
 11. น้ำผึ้ง ยังไปย. ลักษณะโครงสร้างของป่าผสมผลัดใบเขาหินปูนบริเวณมหาวิทยาลัยมหิดลกาญจนบุรี. โครงการวิจัยทางชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ วิทยาศาสตร์บัณฑิต (ชีววิทยาเชิงอนุรักษ์) คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี; 2549.

ภาคผนวก

รูปภาคผนวกที่ 1 ตัวอย่างซากนกที่เก็บรวบรวมไว้ใช้ประกอบการเรียน

1) ซากตัวนกยางกรอกพันธุ์จีน	2) ซากปีกนกยางไฟธรรมดา
3) ซากตัวนกพงปากหนา	4) ซากตัวนกกะเต็นน้อยหลังดำ
5) ซากตัวนกปรอดหัวสีเขม่า	6) ซากปีกนกตบยุงหางยาว

ประวัติผู้เขียนและผู้เขียนร่วม

1. ชื่อ – สกุล	นายสุภัทร ประสพศิลป์
การศึกษา	วท.ม.(บริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2556
ตำแหน่ง	นักวิทยาศาสตร์
สถานที่ทำงาน	งานวิจัยและส่งเสริมวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี
2. ชื่อ – สกุล	นางสาวกุลธิดา อธิพร
การศึกษา	วท.ม.(เทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล 2556
ตำแหน่ง	นักวิทยาศาสตร์
สถานที่ทำงาน	งานวิจัยและส่งเสริมวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี
3. ชื่อ – สกุล	นายยุรนันท์ อยู่ในวงศ์
การศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิค จังหวัดกาญจนบุรี
ตำแหน่ง	พนักงานประจำห้องทดลอง
สถานที่ทำงาน	งานวิจัยและส่งเสริมวิชาการ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี